

Budapest vagy Buda?

Iria Edelsheim-Gyalay Ella

A napokban múlt ötven éve, hogy Budapest a fő- és székváros elnevezést kapta, amiből a szóhasználat később hivatalosan székesfővárost csinált. De Budapest neve tulajdonképpen attól kezdve datálódik, amikor az 1872. évi törvény Buda és Pest szabadkirályi városokat, továbbá Óbuda mezővárost és a Pestvármegye területéről átcsatolt Margitszigetet egyesítette és az egyesített város neve Budapest, vagy eredeti írásmódban Buda-Pest lett. Az elnevezés körül abban az időben sokáig tartó harc folyt. Ugy Buda, mint Pest lokálpatriótái a saját városuk nevéhez ragaszkodtak, sőt akadt korábban egy közvetítő indítvány is, gróf Széchenyi Istváné, a legnagyobb magyaré, aki azt ajánlotta, hogy nevezzék el az ország székvárosát — „Honderü“-nek. Ettől a névtől többek között Eötvös József bárónak egy elmés szójátéka mentette meg az utókort, kijelentvén, hogy a franciák „honte des rues“ vagyis az utcák szégyenének ejtik majd a magyar főváros nevét. Mindezt azért tartom felemlítésre érdemesnek, mert éppen a napokban olvastam a Budai Krónika című kis hetilapban egy olyan irányú indítványt, hogy a főváros cégtábláját ötven év után fessék át és nevezzék röviden Budának. A történelmi érvekkel alátámasztott cikk egy már korábban megtett indítványt tesz magáévá. Az indítványt Vasvármegye törvényhatósága vetette fel. Mielőtt az indoklását ismertetném, a magam részéről nem tartanám véghezvihetőnek a dolgot.

A legújabb történelem több ilyen városnév változtatást ismer. Norvégia fővárosát, Oslót, például az első világháború előtt Krisztiania néven tanultuk. Szentpétervár is csak a bolsevizmus uralomra jutása után lett Leningrád. Reméljük, már nem sokáig. És végezetül, ha a rég beidegzett utcanevektől könnyűszerrel meg tudunk válni, miért ne tehesük meg ezt egy városnévvel is, ha történelmi vagy más szempontokból nem felel meg hivatásának. „Budapest“ ellen például azt hozzák fel, hogy a név második fele nyugati nyelveken pestist, dögvészt, ragályos betegséget jelent, ami nem lehet közömbös egy ilyen tündérváros lakosságának, másrészt a szomszéd Románia fővárosára, Bukarestre emlékeztet, amellyel felületes vagy szórakozott külföldiek ma is gyakran összetévesztik. Mondanom sem kell, hogy a budaiak örömmel üdvözölnék az indítványt, bár ugyanakkor el kell ismerni, hogy a szinte vérünné vált névtől való megválás sok megfontolást igényel.

Nézzük meg a felvetett ötlet történelmi oldalát is. Nem kétséges, hogy az ország szive és fővárosa évszázadokon keresztül Buda volt. Magát a várost IV. Béla kezdte építeni a tatárjárás után, majd Nagy Lajos tette meg királyi székhelyévé, két palotát is építtetvén oda: egyiket a mai Várhegyen, a másikat Óbudán. Később Zsigmond kezdett nagyarányú építkezésekbe, amelyeket azután Mátyás király fejezett be. Ebben az időben a budai királyi várkastély ugy szerepelt a köztudatban, mint Európa egyik legszebb műalkotása. A török hódoltság alatt Buda nem vesztette el egykori jelentőségét, hiszen a megszálló hatalom magyarországi központja maradt. De a magyar szívek is vágyakozva dobbantak meg, ha Budára és az egykori dicsőségre gondoltak. Mi volt ezekben az időkben Pest? Egyszerű kereskedőváros, amely Budától kapta hírnevét. Még neve sem volt magyar hangzásu. Pest szláv nyelven eredetileg kemencét jelentett és eleinte ott szerénykedett sárból tapasztott rozoga házaival a Gellért-hegy tövében. Majd mint Kispest áttelepedett a Duna tulsó oldalára és

ott fejlődött önálló várossá. Szláv nevét a németek Ofen-re fordították és ettől kezdve Buda is ezen a néven szerepelt külföldi okmányokban és krónikákban. Ezzel szemben Buda — mint a hivatalos nyelvészet kiderítette — ősmagyar név volt. Attila bátyját a hagyományok szerint szintén így hívták és az első hun telepítés állítólag tőle kapta nevét. Minden okunk megvan tehát, hogy ragaszkodjunk Budához és ne legyünk tulságosan elragadtatva Pesttől, amely csak jóval később, az ugynevezett reformkorszak kezdetén tett szert komolyabb jelentőségre. A városi fejlődés persze inkább Pestnek

kedvezett, amely akadálytalanul terjeszkedhetett a körülötte elterülő homokos síkságon, míg Budát kötötték a hegyek. Csak a közlekedési technika fejlődésével indult az ősi város új és sohasem sejtett virágzásnak. Ma elragadó szépségben bontakozik ki a város. A kertes villákkal beépített hegyek koszorujában a vár, mint valami nemes drágakő, csodálatosan szép foglalatba került. Aki ma Budára vetődik, nem tud többé szabadulni a hely varázsától. Azt hiszem, sokan minden különösebb fájdalom nélkül elhagynák azt az egy szöveget a magyar főváros nevéből. És ez ma annyival is köny-

nyebb, mert a két város egyesülése óta nincsenek már pesti lokálpatrióták, ellenben annál többen vannak Buda szerelmesei. Persze, én magam csak egy felvetett eszmét képviselek és nem is vitatom, hogy lehet más ezer szempont, amely a mostani név fenntartását kívánja. Legjobban szeretném, ha a kérdés körül nyilvános vita lehetne, magánosok, írók, tudósok, jogászok hozzászólásával. Egy ilyen ankét csak hasznos lehet, mert érdekes, értékes és tanult emberek véleményének tükrében sok ismeretlen adat kerülne felszínre a székesfőváros történetéből.